

CSONGRÁD MEGYE INFRASTRUKTÚRÁJA

ABONYINÉ PALOTÁS JOLÁN és MOHOLI KÁROLY

Az infrastruktúráról általában

Gazdaságunk fejlődésének jelenlegi szakaszában a gazdasági növekedés legfőbb forrását — a hatékonyság fokozását — elősegítő infrastruktúra fejlesztésének megkülönböztetett szerep jut. A IV. ötéves tervben — összhangban a területfejlesztés központi és helyi irányelveivel — megyénk is a lakosság infrastrukturális ellátásának a korábbinál gyorsabb ütemű fejlesztését irányozta elő.

E programban az infrastruktúra egyes elemei közül azok kapnak nagyobb hangsúlyt, amelyek abszolút, vagy relatív elmaradottságukkal tűnnek ki, illetve „fejletlenségük” a gazdasági növekedés fékezője. Ezért, amikor Csongrád megye infrastrukturális ellátottságát kívánjuk elemezni, feltétlen indokolt az ország megyéinek infrastrukturális fejlettsége terén elfoglalt helyét is meghatározni. Az infrastrukturális ágak fejlettségének meghatározása azért is indokolt, mert ezek közvetlenül és áttételesen is hatnak a fejlődésre. Az infrastruktúra komplexuma tartományainkban is változó, dinamikus kategória, melynek pontos elhatárolása épp a sajátos, gyűjtő jellege miatt nehéz. A fogalom elterjedése világszerte a közelmúltban — s szocialista relációban némi fáziskéséssel — következett be. Ily módon érthető, hogy a fogalom meghatározása országonként, sőt gyakran még azon belül is eltérő.

Az egyes definíciók különböző vetületben közelítik meg a kérdést. Többségük azonban azt fejezi ki, hogy az infrastruktúra azon berendezések, felszerelések, s ezek tevékenységének együttese, amelyek biztosítják a népgazdaság adott területének megfelelő funkcionálását.

Az infrastruktúra fogalmába tartozó kategóriák egyfajta csoportosítását foglalja össze az 1. sz. ábra. A mellékelt sémán látható ágazatok közé soroltunk olyan — heterogén elemeket magába foglaló — infrastrukturális területet is, mint a környezetvédelem. Ezt elsősorban az indokolja, hogy valamely térség környezeti állapotában radikális változást az adott terület infrastrukturális ellátottságának számottevő változása eredményez. (Nyilvánvaló tehát, hogy az infrastruktúra a környezetvédelemmel számos szállal kapcsolódik.)

Az infrastruktúrát más aspektusból vizsgálva makroregionális és mikro, — vagy helyi rendszereket különíthetünk el, melyek egymáshoz való viszonyát a 2. ábra szemlélteti. E felosztás szerint a megyei egység a regionális kategóriába esik, melyben a települések képezik a legkisebb, ún. mikrorendszereket. Ez az elkülönítés azért indokolt, mert az infrastruktúrának számos eleme helyhez kötött. Mivel hiánya, vagy elmaradottsága komplex területi problémaként merül fel, érthető, hogy a területi kérdésekkel foglalkozó szakemberek érdeklődésének központjában van.

Hazánk infrastrukturális fejlődéséről elmondható, hogy felszabadulásunkat követő extenzív iparosítás idején viszonylag háttérbe szorult, és népgazdaságunk

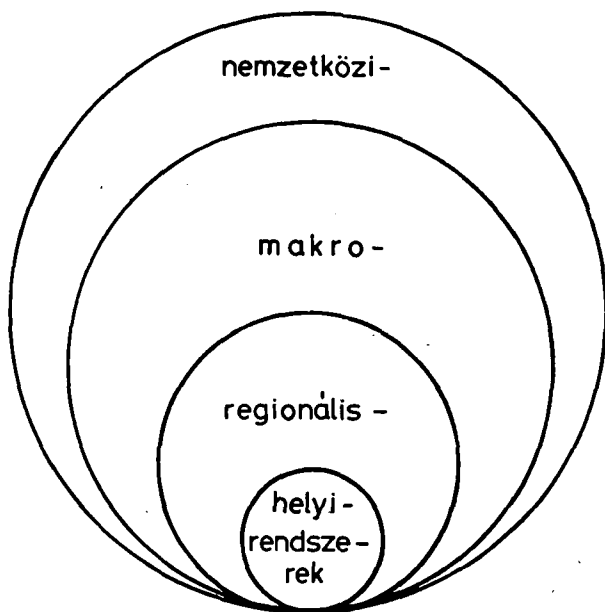
adott fejlettségi szintjéhez viszonyítva ma is elmaradt. Ez az elmaradás a termelő infrastruktúra terén nagyobb mértékű. Ezért az infrastruktúra és a termelő szféra egyes ágai közti kapcsolat, fejlettségi szintjének és fejlődési ütemének aránytalansága számos fejlesztési terület sürgősségére hívja fel figyelmünket. Ennek fontosságát hűzza alá az a tény, hogy a termelőerők területi elhelyezésének racionalizálásában az infrastruktúrának fontos orientáló szerepe van, s a különböző területeken élő lakosság életszínvonalának alakulására is jelentős közvetlen és közvetett hatást gyakorol.

1. ábra

A fentiek alapján indokolt, hogy a termelő szféra, egyes területeinek megfelelő mélységű elemzése mellett az infrastruktúra fejlődési sajátosságaira, és jelenlegi helyzetének jellemzésére is kitérjünk.

Az infrastruktúra területi rendszerei

2. ábra

Csongrád megye infrastruktúrájának relatív fejlettsége

A tanulmány bevezetőjében már felvázoltuk az infrastruktúrának azt a „sokarcúságát”, ami sajátossá teszi — s egyben meg is nehezíti — fejlettségének mérését. Megítélésünk szerint egy terület egység infrastrukturális ellátottsága — a fenti tulajdonságai miatt — csak természetes mutatók komplex rendszerével jellemezhető. E mutatók az egyes infrastrukturális ágazatonként rendezhetők. Ezek az ágazatok külön-külön viszonylag egyszerűen vizsgálhatók és a vizsgálatok alapján a terület-egységek közötti fejlettségi rangsorok majdnem egyértelműen megállapíthatók. Viszont a „sokarcú” infrastruktúra egészének komplex fejlettségi rangsora már csak bonyolult számítási eljárásokkal nyerhető.

A továbbiakban vázlatosan kifejtjük, hogy az egyes infrastrukturális ágazatok mit foglalnak magukba.

A lakás- és kommunális ellátottság színvonalát kifejező mutatók részben a lakásállomány relatív nagyságát, részben pedig azok kommunális létesítményekkel való ellátottságát jellemzik. Szokás e mutatók körébe bevenni a lakásépítések ütemét is.

A lakásállomány relatív nagyságát a 100 szobára jutó lakosok számával jellemezzük.

A kommunális ellátottság mennyiségileg könnyen kifejezhető a lakásállomány komforthelyzetére vonatkozó adatokkal. Ennek kifejezésére a vízvezetékekkel, a gázzal, a villannyal ellátott, valamint a közcsatornahálózatba bekapcsolt lakások aránya szolgál. A fenti mutatók közül a villanyvezetékekkel való ellátottság viszonylag kis területi eltéréseket mutat, így szűkebb mutatórendszer esetén elhagyható.

A lakások gázvezetékekkel való ellátottsága a városiasodottságon túlmenően a gázlelőhely, illetve az országos csőhálózat futási irányának is függvénye. Terület-egységeink egyéb szolgáltatással való ellátottságától az e mutató alapján összeállított rangsor tér el leginkább.

A vízvezetékekkel ellátott és a közcsatorna hálózatba bekapcsolt lakások aránya ott kedvezőbb, ahol a városiasodottság előrehaladottabb állapotban van. Ez indokolja olyan mutatók felvételét is, mint a városi népesség aránya, vagy az 1000 lakosra jutó „nagyvárosi” lakosok száma.

Mivel a lakásállomány felszereltsége több vonatkozásban függ a lakások korától, célszerű e statikus mutatók körét egy — a lakásépítés ütemét kifejező — dinamikus mutatóval kibővíteni, pl. az 1000 lakosra jutó lakásépítések évi számával.

Az egészségügyi ellátottság színvonalában meghatározó tényező az orvos- és a kórházi ágygal való ellátottság. A statisztikai gyakorlat mind az orvosok, mind a kórházi ágyak számából intenzitási viszonszámokat képez, ahol rendszerint 10 000 lakos a vetítési alap. (Jóllehet azonban valamely terület — a vizsgált megyében pl. Szeged — ilyen jellegű kiemelkedően magas ellátottságát nemcsak az adott terület lakosai veszik igénybe.) E mutatók olyan területekről adnak kedvezőbb képet, amelyek orvosegyetemmel, vagy valamely speciális gyógyintézettel rendelkeznek.

Az egészségügyi ellátottság hagyományos mutatója még az egy általános orvosi körzetre jutó lakosok száma, bár ennek a mutatónak a nagyságrendjét a 10 000 lakosra jutó orvosok száma lényegében meghatározza.

Az egészségügyi ellátottság hatékonyságát tükrözi a csecsemőhalandósági arányszám. Megjegyezzük, hogy a társadalombiztosítás általánossá válása következtében ez a mutató nem ad szignifikáns eltéréseket a különböző területekre vonatkozóan.

Az egészségügyi és oktatási intézményekkel való ellátottság között mintegy átmenetet képez a bölcsődei férőhely-ellátottság. Ez a mutató akkor tükrözi a reális helyzetet, ha a bölcsődei férőhelyek számát a bölcsődés korúakra vonatkoztatjuk.

Az óvodai férőhely-ellátottság már inkább az oktatási feltételeket fejezi ki.

Az oktatási ellátottságot alapvetően az egy osztályteremre jutó tanulók száma határozza meg, amelyet célszerű külön-külön vizsgálni az általános-, a középiskola és a szakmunkásképző intézetek vonatkozásában. Míg az egy osztályteremre jutó tanulók száma az oktatási ellátottság tárgyi feltételét, addig a tanerő-ellátottság (az egy tanerőre jutó tanulók száma az egyes iskolatípusokban) a személyi feltételt fejezi ki.

A felsőfokú intézmények vonatkozásában inkább az 1000 lakosra jutó hallgatók száma mutatja az adott terület oktatási ellátottságának színvonalát. A teljes képhez mindenképpen hozzátartozik az 1000 munkásra jutó szakmunkások száma, amely a szakmunkásképzés hatékonyságát is jellemzi.

Ugyancsak az oktatási ellátottság hatékonyságát fejezi ki az átlagosan elvégzett osztályszám. Az utóbbi években ezen a területen erőteljes javulás tapasztalható.

A művelődési színvonalat részben a területegység kulturális intézményekkel való ellátottsága, részben pedig a lakosság kulturális színvonala határozza meg. A kulturális intézményekkel való ellátottság az 1000 lakosra jutó mozi, művelődési otthon férőhelyeinek, a könyvtári kötetek, a múzeumi látogatások számával stb. mérhető. A lakosság kulturális színvonalát az 1000 lakosra jutó tv- és rádió-előfizetés, sajtóterjesztés, színházlátogatás stb. jellemzi. A lakosság kulturális színvonalára vonatkozó vizsgálatok már részben a szociológia tárgykörébe tartoznak.

A kereskedelem körébe tartozó szolgáltatás fejlettségét az 1000 lakosra jutó bolti négyzetméterek számával jellemezhetjük. Bizonyos vonatkozásban a bolti

alkalmazottak száma, vagy az egy alkalmazottra jutó eladási forgalom is felhasználható a kereskedelmi szolgáltatás színvonalának kifejezésére.

Az 1000 aktív keresőre jutó szállításban, hírközlésben és kereskedelembe foglalkoztatott aktív keresők száma a tercier ágazat arányát, illetve a szolgáltatások fejlettségét jellemzi.

A közlekedési ellátottság színvonalának jellemzésére használható a 100 km²-re jutó pormentes utak hosszát kifejező mutató. Ugyancsak szokás a 100 km²-re jutó vasúthálózat hosszát is számbavenni. E mutatók az úthálózat sűrűségét fejezik ki különböző aspektusból. Más vonatkozásban a távolsági és a helyi autóbusz-járatok száma, illetve a férőhely km is figyelembe vehető. A benzinkút-sűrűség is tényezője a közlekedéssel kapcsolatos szolgáltatásoknak. Ezt vagy az üzemanyagföltöltő állomások, vagy pedig a kútoszlopok számával jellemezhetjük. Számos egyéb tényező mellett az első- és másodrendű utak részesedése az összes közutakból, valamint a villamosított vasútvonalak aránya az összes vasútvonal-hosszból is utal az ellátottság színvonalára.

A fenti kifejtés után közöljük azt a mutatórendszert, amelyre számításaink során támaszkodtunk.

Lakás és kommunális ellátottság

1. A 100 lakásra jutó lakosok száma
2. Az 1000 lakosra jutó újonnan épített lakások száma
3. A lakásállományból a 3- és a több szobás lakások aránya (1976. I. 1.)
4. A közüzemi vízellátással rendelkező települések aránya
5. A közcsatorna-hálózattal rendelkező települések aránya
6. A vízvezetékkel ellátott lakások aránya (1976. I. 1.)
7. Az egy lakosra jutó évi háztartási villamosenergia-fogyasztás
8. A vezetékes és a propán-bután gáz háztartási fogyasztóinak 1000 lakosra jutó száma.

Egészségügyi ellátottság

9. A 10 000 lakosra jutó orvosok száma
10. A 10 000 lakosra jutó általános osztályi kórházi ágyak száma

Oktatás-művelődés helyzete

11. A 100 bölcsődéskorú gyermekre jutó férőhely
12. A 100 óvodás korú gyermekre jutó férőhely
13. Az egy osztályteremre jutó általános iskolai tanulók száma
14. Az 1000 lakosra jutó felsőfokú intézet nappali tagozatos hallgatóinak száma
15. A 100 lakosra jutó könyvtári állomány (könyvtári egységek) száma
16. A 100 lakosra jutó rádió-előfizetők száma
17. A 100 lakosra jutó tv-előfizetők száma
18. Az egy lakosra jutó mozilátogatások száma
19. A 100 lakosra jutó színházlátogatások száma.

Közlekedési-hírközlési ellátottság

20. A 100 km²-re jutó országos közutak hossza
21. A pormentes utak aránya az országos közúti hálózat hosszából
22. Az országos közúti hálózat 100 km²-ére jutó üzemanyagföltöltő állomás
23. Az 1000 lakosra jutó távbeszélő főállomás száma.

Kereskedelem

24. Az 1000 lakosra jutó boltok száma

25. Az 1000 lakosra jutó összes bolti alapterület

26. Az 1000 lakosra jutó vendéglátó helyek alapterülete.

A következőkben feltüntetjük, hogy Csongrád megye a szóban forgó mutatók vonatkozásában milyen abszolút értéket mutat, továbbá hogy hol foglal helyet a megyék rangsorában és hogy a mutató megyei értéke milyen mértékben és irányban tér el az országos átlagtól. (1. táblázat.)

Ezt követően kedvező lehetőség nyílik annak megállapítására, hogy megyeink komplex infrastrukturális ellátottságában hol helyezkedik el Csongrád megye. Ezért a továbbiakban a fenti 26 mutató vonatkozásában keletkező rangsorokat megyénként összegeztük. Az így kapott fiktív számsor azt fejezi ki, hogy az egyes megyék egymáshoz viszonyított, relatív helyzete milyen. Azé a területességé a legkedvezőbb, ahol ez a kumulált érték a legkisebb és azé a legkedvezőtlenebb, ahol ez az érték a legmagasabb. A fenti aggregátumok ismételten kirajzolnak egy rangsort, amelyben a vizsgált megye a 8—9. helyen van. Megyénknek ez a középszintű helyzete abból adódik, hogy a kiemelkedően jó ellátottságot tükröző ágazatok (pl. egészségügyi ellátottság, oktatás-művelődés stb.) terén elfoglalt kedvező helyet lerontják a fejletlenséget tükröző elemeket tartalmazó ágazatok (pl. közlekedés-hírközlés, kereskedelem).

A továbbiakban felvázoljuk a megye infrastrukturális ágazatainak fejlődését és jelenlegi helyzetét.

Lakás- és kommunális ellátottság

Csongrád megye lakás- és kommunális helyzetét fő vonásaiban meghatározó mutatók alapján heterogén képet tapasztalunk. Részben a korábbi kedvezőtlen helyzetből következik, hogy élenjárunk a lakásépítés fajlagos mutatója vonatkozásában. A dinamikus lakásépítés ellenére még ma is országos átlag alatti a 3- és több szobás lakások részesedése a lakásállományból. Kedvező a helyzet azonban a lakások gázellátása terén. Ebben nagy szerepe van a közelmúltban kibontakozott gázprogramnak, amely a terv szerint további javulást eredményez. Még mindig nagyon alacsony a vízvezetékkel ellátott lakások aránya, amely elsősorban a térség sajátos településstruktúrájával magyarázható.

Az egész ágazatot úgy jellemezhetjük, hogy a fejlődés biztató jelei vannak kibontakozóban. Javulnak a fejlődéshez szükséges személyi és tárgyi (házgyár stb.) feltételek. Mégis a továbbiakban arra kell ügyelnünk, hogy a szűnni nem akaró lakáshiány (Szeged alacsony, —78 m tengersizint feletti magassága miatt különösen sok a minőségi lakáscserét igénylők száma) csökkentését a minőségi mutatók javításával egyidőben hajtsuk végre. Még ma is érződik — különösen a vonalas infrastruktúra helyzetében — az a tempóvesztés, amely Szeged és környékének korábbi fejlesztését jellemezte. Ezért is nagyon fontos, hogy a lakás- és a kommunális kérdéseket a következő tervciklusban is kiemelten kezeljük.

Egészségügyi ellátottság

A vizsgált megye az egészségügyi ellátottság terén az igen kedvező 2—3. helyet foglalja el a megyék rangsorában. Ezt a helyet a Szegedi Orvostudományegyetemnek, illetve a kórházaknak köszönheti. A tényleges helyzet a valóságban azonban nem

1. táblázat
Csongrád megye relatív infrastrukturális ellátottsága (1975)

A mutató megnevezése	A mutató értéke	Csongrád megye helye a megyék rangsorában	Az országos átlagtól való eltérés %-a (+ —)
A 100 lakásra jutó lakosok száma	281	4	—6
Az 1000 lakosra jutó újonnan épített lakások száma	11,6	1	+19
A lakásállományból a 3- és több szobás lakások aránya (1976. I. I)	15,5	12	—14
A közüzemi vízellátással rendelkező települések aránya	98,4	2	+140
A közcsatornahálózattal rendelkező települések aránya	18,0	10	+33
A vízvezetékkel ellátott lakások aránya (1976. I. I)	41,2	9	—19
Az egy lakosra jutó évi háztartási villamosenergia-fogyasztás	222	9	—36
A vezetékes és a propán-bután gáz háztartási fogyasztóinak 1000 lakosra jutó száma	265	2	+20
A 10 000 lakosra jutó orvosok száma	32,1	3	+29
A 10 000 lakosra jutó általános osztályi kórházi ágyak száma	65,3	2	+26
A 100 bölcsődéskorú gyermekre jutó férőhely	7,9	9	—20
A 100 óvodás korú gyermekre jutó férőhely	76,1	4	+12
Az egy osztályteremre jutó általános iskolai tanulók száma	30	10	—7
Az 1000 lakosra jutó felsőfokú intézet nappali tagozatos hallgatóinak száma	13,9	2	+128
A 100 lakosra jutó könyvtári állomány (könyvtári egységek) száma	3219	9	+8
A 100 lakosra jutó rádió-előfizetők száma	245	5	+2
A 100 lakosra jutó tv- előfizetők száma	216	14	—5
Az egy lakosra jutó mozilátogatások száma	6,3	14	—13
A 100 lakosra jutó színházlátogatások száma	610	2	+3
A 100 km ² -re jutó országos közutak hossza	31,5	14	—2
A pormentes utak aránya az országos közúti hálózat hosszából	61,1	17	—21
Az országos közúti hálózat 100 km ² -re jutó üzemanyagtöltő állomás	0,89	16	—69
Az 1000 lakosra jutó távbeszélő főállomás száma	25	9	—92
Az 1000 lakosra jutó boltok száma	3,5	11	0
Az 1000 lakosra jutó bolti összes alapterület	367	8	+5
Az 1000 lakosra jutó vendéglátó helyek alapterülete	206	14	—17

2. táblázat
Csongrád megye infrastrukturális ágankénti relatív helye a megyék és Budapest rangsorában

Infrastrukturális ágazat	Rangsor
Lakás- és kommunális ellátottság	6—7
Egészségügyi ellátottság	2—3
Oktatás-, művelődési helyzet	7—8
Közlékedés- hírközlési ellátottság	14
Kereskedelmi ellátottság	11
Együttesen	8—9

ilyen kedvező, ui. igen nagy Szeged város egészségügyi vonzásköre, s az intézményhálózat korszerűsége sem kielégítő. A járóbeteg-ellátás a körzet megyei közül Csongrádban a legjobb. A községekben — de különösen a szegedi járásban — rendszeres szakorvosi rendelés is megoldott.

Oktatás-művelődési helyzet

A fenti infrastrukturális ellátottság vonatkozásában Csongrád megye átlagosan a 7—8. helyen van, de ezen belül az ellátottság különböző mutatója terén igen heterogén a kép. A vonatkozó mutatók közül a felsőfokú intézményekkel való ellátottságot kifejező mutató alapján áll Csongrád megye a ranglistában legelől. Ezt követően a színházlátogatottság és az óvodai ellátottság mutatója a legkedvezőbb. Ugyanakkor a bölcsődei ellátottság, valamint az általános iskolai tantermi ellátottság színvonala az országos átlag alatt van. A könyvtári állomány lakosokra kivetített mutatója számszerint kb. az országos átlagával egyezik meg. A szakmunkásképzés mennyiségi ellátottsági mutatói viszont országosan a legjobbak.

Közlekedés-hírközlési ellátottság

A fenti infrastrukturális ágazat komplex mutatója alapján megyénk a 14. helyen áll. Az ellátottság főbb ismérveit magába foglaló mutatók terén differenciáltság alig van. Mind az útsűrűség, illetve az üzemanyagtöltő állomás sűrűsége, mind pedig az országos közutakból a portmentes utak aránya az országos átlag alatt van. Az utóbbi évek javuló tendenciája ellenére még mindig alacsony a távbeszélő főállomásokkal való ellátottság.

Kereskedelmi ellátottság

A kereskedelmi ellátottságot kifejező mutatók összesítése alapján Csongrád megye a 11. helyen áll, a vonatkozó statisztikai adatok fajlagos értéke az országos átlag körül mozog, esetenként az alatt van. A ma sem kielégítő színvonalú bolt-hálózat — bár az utóbbi években lényegesen fejlődött — még mindig aránytalan. Különösen sok még a tennivaló az élelmiszer-kereskedelem terén.

Szeged infrastrukturális helyzete

Amikor Csongrád megye infrastrukturális ellátottságát elemezzük, nem elegendő annak a megyék körében elfoglalt helyét, valamint az országos helyzethez való viszonyát vizsgálnunk, mert a megyei adatok az adott területegységen belüli eltéréseket elfedik. Ebből a megfontolásból, valamint a megyeszékhely társadalmi-gazdasági tevékenysége terén betöltött sajátos szerepe és súlya miatt indokolt Szeged kiemelése és az ellátottság vonatkozásban reflektorfénybe állítása.

Kedvező lehetőség nyílik Szeged ilyen vonatkozású megítélésére, ha a kiemelt felsőfokú központok körében elfoglalt helyét és azok fejlődési dinamikájától való eltérés mértékét és irányát tanulmányozzuk. Ezért a településhierarchia adott szintjén levő városokra összeállítottuk a természetes mutatók azon körét, amelyek jellemzik fő vonásaiban az infrastrukturális ellátottság alakulását és mikéntjét.

A vizsgálatba bevont mutatók az alábbiak:

1. A 100 lakásra jutó lakosok száma
2. Az 1000 lakosra jutó épített lakások száma

3. A vízvezetékkel ellátott lakások aránya
4. A gázzal ellátott lakások aránya
5. A csatornával ellátott lakások aránya
6. A 10 000 lakosra jutó orvosok száma
7. A 10 000 lakosra jutó általános osztályi kórházi ágyak száma
8. A 100 bölcsődéskorú gyermekre jutó férőhely
9. A 100 óvodáskorú gyermekre jutó férőhely
10. Az egy osztályteremre jutó általános iskolai tanulók száma
11. Az 1000 lakosra jutó felsőfokú intézet nappali tagozatos hallgatóinak száma
12. Az 1000 lakosra jutó könyvtári állomány száma
13. Az 1000 lakosra jutó tv-előfizetők száma
14. Az egy lakosra jutó mozilátogatások száma
15. Az 1000 lakosra jutó színházlátogatások száma
16. Az 1000 lakosra jutó boltok száma.

A mutatónkénti sorrendiséget tünteti fel két időpontra a 3. táblázat. A jelzett táblázat adatai azt is lehetővé teszik, hogy meghatározzuk 1960-ra és 1975-re Szeged infrastrukturális ellátottsága terén megnyilvánuló összesített helyét a vizsgálatba bevont városok körében.

*3. táblázat
A kiemelt felsőfokú központok infrastrukturális mutatói alapján előálló
rangsorok alakulása*

Mutató	Debrecen		Győr		Miskolc		Pécs		Szeged	
	1960	1975	1960	1975	1960	1975	1960	1975	1960	1975
1. A 100 lakosra jutó lakosok száma*	2	3	4	1	5	4	3	5	1	2
2. Az 1000 lakosra jutó épített lakások száma	4	2	5	4	1	3	3	5	2	1
3. A vízvezetékkel ellátott lakások aránya	2	4	1	1	3	5	5	3	4	1
4. A gázzal ellátott lakások aránya	3	1	1	3	5	4	4	2	2	5
5. A csatornával ellátott lakások aránya	3	4	1	1	4	5	2	1	5	1
6. A 10 000 lakosra jutó orvosok száma	4	3	3	4	5	5	2	2	1	1
7. A 10 000 lakosra jutó ált. osztályi kórházi ágyak száma	1	2	4	5	2	1	5	3	3	4
8. A 100 bölcsődéskorú gyermekre jutó férőhely	3	1	2	3	5	5	4	4	1	2
9. A 100 óvodás korú gyermekre jutó férőhely	4	5	3	2	5	4	2	3	1	1
10. Az egy osztályteremre jutó ált. isk. tanulók száma*	5	4	2	2	5	5	3	3	1	1
11. Az 1000 lakosra jutó felsőfokú intézet nappali tag. hallg. sz.	3	3	5	4	4	5	2	2	1	1
12. Az 1000 lakosra jutó könyvtári állomány száma	5	5	3	3	4	1	2	4	1	2
13. Az 1000 lakosra jutó tv- előfizetők száma	5	5	1	2	4	3	1	1	3	4
14. Az egy lakosra jutó mozilátogatások száma	1	1	3	5	2	4	5	2	4	3
15. Az 1000 lakosra jutó színházlátogatások száma	5	4	2	2	3	5	4	3	1	1
16. Az 1000 lakosra jutó boltok száma	5	5	1	1	3	3	2	2	4	4

* A fordított mutató reciproka alapján előálló rangsor

Az összesített rangsort a két időpontban a 4. táblázat mutatja.

4. táblázat

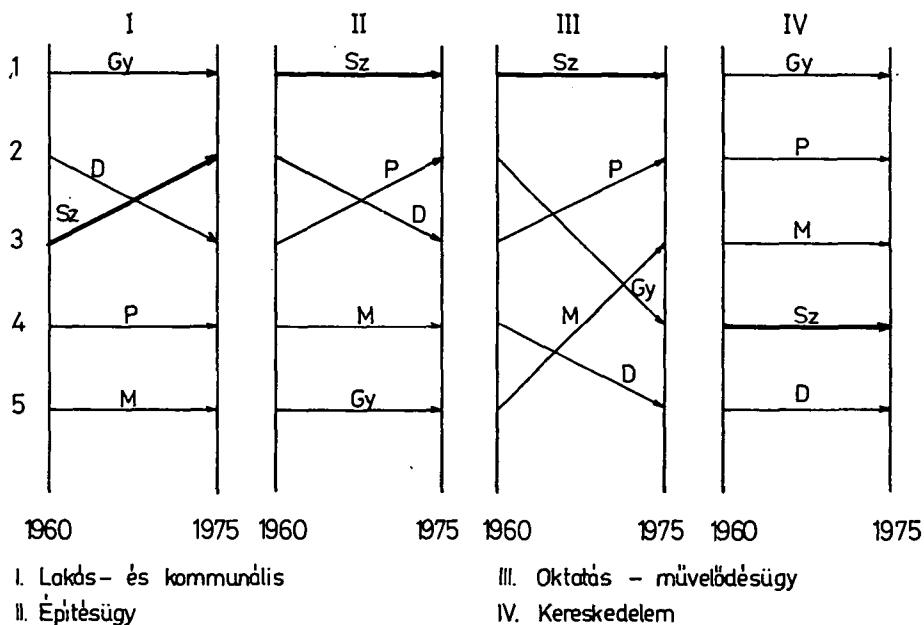
Város	1960	1975
Debrecen	4	4
Győr	2	2
Miskolc	5	5
Pécs	3	3
Szeged	1	1

Ebből az egyesített rangsorból megállapítható, hogy Szeged az infrastruktúra valamennyi komponensét együttesen tekintve 1960-ban első helyen állt, s a többi városhoz viszonyítva kevésbé dinamikus fejlődése ellenére is megőrizte az első helyet.

A 3. táblázat azonban azt is lehetővé teszi, hogy az infrastrukturális ágazatonként és elemenként differenciált relatív változást is érzékeltessük. Az infrastrukturális ágazatonként előálló fejlettségi rangsort és annak változását foglalja össze az 5 táblázat. (3. ábra.)

Az 5. táblázat adatai pregnánsan fejezik ki azokat a területeket, amelyek vonatkozásában városunk élvonalban jár (egészségügyi ellátás, oktatásügyi és művelődésügyi helyzet), azokat az ágazatokat, amelyek terén relatív javulás tapasztalható

A kiemelt felsőfokú központok infrastrukturális ellátottságának sorrend-változása (1960-1975.)

3. ábra

(lakás- és kommunális ellátottság) és azt az infrastrukturális ágazatot (kereskedelmi ellátottság), amely terén viszonylagos lemaradást észlelünk. Az így kialakuló kép bár nagyvonalúan közelíti ezt a rendkívül összetett, sokelemű problémakört, mégis egzakt volta miatt helyesen orientálja a tervező szakembereket a rendelkezésre álló fejlesztési források helyes elosztására.

A fejezet elején már utaltunk arra, hogy a tágabb értelemben vett infrastruktúra részeként is felfogható a környezetvédelem. Bár e napjainkban is növekvő jelentőségű problémakört önálló tanulmányban indokolt elemezni, mégis néhány szóval — mint az infrastrukturális ellátottság sajátos komponense — itt is foglalkozunk vele. A környezet embert károsító hatása különösen ott érdemel megkülönböztetett figyelmet, ahol nagyobb népességtömörülések vannak. Ezért a környezet állapotát befolyásoló tényezők elemzésekor a településekre, s Csongrád megye vonatkozásában elsősorban Szegedre érdemes koncentrálni.

5. táblázat
A kiemelt felsőfokú központok infrastrukturális ágazatainak relatív fejlettsége
1960-ban és 1975-ben

Megnevezés	Debrecen		Győr		Miskolc		Pécs		Szeged	
	1960	1975	1960	1975	1960	1975	1960	1975	1960	1975
Lakás- és kommunális ellátottság	2	3	1	1	5	5	4	4	3	2
Egészségügyi ellátás	2	3	5	5	4	4	3	2	1	1
Oktatás- művelődésügy	4	5	2	4	5	3	3	2	1	1
Kereskedelem	5	5	1	1	3	3	2	2	4	4

A környezetvédelem kérdéskörének komplex jellegét nem lehet eléggé hangsúlyozni, mégis egyes ágai — a levegő, a víz, a föld, a természet és a településkörnyezet viszonylag jól elkülöníthető. (Ugyanakkor tisztában kell lennünk azzal is, hogy ha a környezet ezen elemeit ki is ragadjuk a maga összetevőiből, a belső, lényegi összefüggések feltárása érdekében ismét vissza kell helyoznunk a maga egészébe, hogy mint sajátos egység, értékeljük az eredményt.) Ezek előrebocsátásával néhány gondolattal szeretnénk még e tanulmányban kapcsolódni a környezetvédelemhez.

Ismeretes, hogy Szeged levegőjének szennyezettsége az adott jelentőségű városok relációjában kedvezőnek mondható. Ez összefügg a zöld terület mind abszolút, mind pedig relatív nagyságának kedvező alakulásával. A 6. táblázatban feltüntetjük néhány jellemző mutató alakulását. E táblázat adatai szerint csupán — a levegő szennyezésében szerepet játszó — burkolt belterületi utak hányada terén maradunk le.

6. táblázat
A kiemelt felsőfokú központok infrastrukturális ellátottságának
a környezetvédelemmel kapcsolatos néhány jellemzője (1975)

Megnevezés	Debrecen	Győr	Miskolc	Pécs	Szeged
Az összes zöldterület 1000 m²-ben	1609	900	1796	1095	2 984
Az 1000 lakosra jutó zöldterület m²-ben	8697	7692	9071	6718	17 762
A város belterületéből a zöld terület aránya %-ban	3,6	2,2	4,1	2,8	5,9
A burkolt belterületi utak aránya %	48,8	44,8	77,9	89,3	42,3

A víz, a föld és a bioszféra környezeti állapota — mivel lazább szálakkal kapcsolódik az infrastrukturális ellátottság körébe tartozó klasszikus létesítményekhez — vizsgálata az önálló környezetvédelmi fejezetben kerül értékelésre.

Itt csak röviden érintjük a településkörnyezet néhány elemét. Ezek közül is a csatorna-ellátottsággal összefüggő kérdéseket tartjuk indokoltnak kiemelni. A település-egészségügyi szempontból igen fontos szennyvíz és csapadék elvezetése, sok kívánnivalót hagy maga után. Bár a szegedi lakások csatornaellátottsága az utóbbi időben javult, mégis összességében ma is túlterhelt és korszerűtlen. A további új területek csatornahálózatba történő bekapcsolása új gerincvezeték építésének függvénye — ami nagy költségkihatása miatt megmerevíti az ellátottsági színvonalat. Jelenleg még a belvárosi területeken is a lefolyók kevés száma és rossz elhelyezése miatt a csapadékvíz lefolyása terén nem kielégítő. A nagykörúton kívül eső területeken azonban bonyolultabb, problematikusabb a helyzet. Legtöbb gondot a külterületek nyílt szelvényű csatornái okoznak. Alacsony fekvésű városunkban nem megnyugtató az udvari emésztők funkcionálása. A jelenlegi helyzet radikális változtatását egy központi szennyvíztisztító berendezés üzembe helyezése eredményezi, ami lehetővé teszi a megtisztított szennyvizet nyomócsövön, az addig már kiépített nyomvonalon zárt szelvényben a Tisza sodorvonalába vezetni. Addig is támogatnunk kell minden olyan kezdeményezést, amely a jelenlegi állapotok javítására irányul.

Befejezésül megállapítható, hogy mind Szegedre, mind Csongrád megyére vonatkozó infrastrukturális kép ellentmondásos és heterogén. A helyenként jelentkező szűk keresztmetszetek, abszolút, avagy relatív „lemaradások” azonban mozgatórugói lehetnek — a termelést és a lakosság növekvő szükségletét mind magasabb szinten kielégítő — infrastruktúra dinamikus továbbfejlesztésének.

IRODALOM

- [1] ABONYI GYULÁNÉ—MÓRICZ FERENC: Az infrastruktúra területi vizsgálata. Területi Statisztika, 1975. 1. 82. p.
- [2] ABONYI GYULÁNÉ: Csongrád megye infrastruktúrája. Csongrád megyei Hírlap, 1977. XI. 20.
- [3] ABONYI GYULÁNÉ: Szeged környezetvédelmi helyzetének sajátos vonásai. Városépítés, 1977. 5. 40. p.
- [4] BALASSA ÁKOS: Az infrastruktúra fejlesztésének fő vonásai és problémái az 1970-es években. Gazdaság, 1976. 4. 59. p.
- [5] BÉRCZI GYULA—ABONYI GYULÁNÉ: Szeged infrastrukturális fejlődése. Városépítés, 1976. 1—2. 33. p.
- [6] GÁLIK LÁSZLÓNÉ: Az infrastrukturális színvonal területi változásának főbb irányai. Területi Statisztika, 1974. 6.
- [7] CSERNOK A.—EHRICH É.—SZILÁGYI GY.: Infrastruktúra korok és országok. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1975. 372. p.
- [8] KÁDAS KÁLMÁN: Közlekedési infrastruktúra a korszerű gazdaságban. Közlekedési Közlöny, 1968. 24. 452. p.

DIE INFRASTRUKTUR DES KOMITATES CSONGRÁD

Jolán Abonyi-Palotás und Károly Moholi

In der gegenwärtigen Phase der Entwicklung unserer Volkswirtschaft kommt der Förderung der die Hauptquelle des wirtschaftlichen Wachstums — die Steigerung der Effektivität — begünstigenden Infrastruktur eine hervorragende Rolle zu. In diesem Programm erhalten — in der Förderung einiger Elemente der Infrastruktur — jene grössere Betonung, die mit ihrer absoluten oder relativen Rückständigkeit auffallen bzw. deren Unentwickeltheit ein Hemmnis für das wirtschaftliche Gedeihen darstellt.

Aufgrund des Indexsystems, das aus den zur Messung des Entwicklungsstandes gebräuchlichen naturalen Indizien zusammengestellt ist, haben wir betreffs der einzelnen infrastrukturellen Zweige, den relativen Entwicklungsstand des Komitates Csongrád in der Rangordnung von Budapest und 19 Komitaten analysiert und dabei folgendes Ergebnis erhalten:

Infrastrukturelle Wirtschaftszweige	Rangordnung des Komitates Csongrád
Wohnungs- und Kommunalversorgung	6—7
Gesundheitsversorgung	2—3
Unterrichts- und Kulturwesen	7—8
Verkehrs- und Nachrichtenversorgung	14
Handelsversorgung	11
Insgesamt	8—9

Im weiteren Teil der Studie folgt eine Nuancierung des vom Komitat Csongrád skizzierten Bildes, wobei als Indikator das Tempo und das Niveau der Entwicklung untersucht und auf die wichtigsten Zusammenhänge hingewiesen wird.

Abschliessend analysiert die Studie eingehend das absolute Niveau der infrastrukturellen Versorgung des Komitatssitzes und seinen Platz unter den hervorgehobenen Oberzentralen

ИНФРАСТРУКТУРА ЧОНГРАДСКОЙ ОБЛАСТИ

Абонинэ Й.Палоташ—К. Мохоли

На современном этапе развития народного хозяйства рост инфраструктуры, способствующей одному из главнейших источников экономического развития — повышению эффективности — имеет особое значение. В этом процессе среди развития отдельных элементов инфраструктуры больший вес получают те элементы, которые выделяются своей абсолютной или относительной отсталостью, т. е. их неразвитость является тормозом экономического роста.

На основании системы показателей, составленной из натуральных показателей, употребляемых для измерения уровня развитости инфраструктуры, мы определили относительную развитость по отдельным отраслям инфраструктуры Чонградской области по сравнению с Будапештом и другими 19 областями.

В результате сопоставления мы получили следующие данные:

Отрасль инфраструктуры	Место Чонградской области
Жилищная и коммунальная обеспеченность	6—7
Обеспеченность медицинским обслуживанием	2—3
Положение в сфере обучения, просвещения и культуры	7—8
Уровень развития транспортного сообщения и связи	14
Развитие торговой сети	11
В итоге	8—9

В последующей части работы представление об экономике области становится более четким в связи с тем, что темп и уровень развития рассматриваются по отдельным показателям, указывая на важнейшие взаимосвязи.

Наконец, в работе дается подробный анализ абсолютного уровня инфраструктурного снабжения областного центра и определяется его место среди областных центров страны.